

MARTIN ŠRAJER / 28. 6. 2016

Petr Schulhoff

Dne 4. května letošního roku uplynulo třicet let ode dne, kdy si třiašedesátiletý filmový režisér a scenárista Petr Schulhoff zvolil dobrovolný odchod ze světa. Pravděpodobným důvodem byla rakovina, kvůli které ho v posledních letech života sužovaly těžké bolesti. [1]

Syn hudebního skladatele a pianisty Ervína Schulhoffa se narodil 10. července 1922 v Berlíně. Jeho první setkání s československou kinematografií proběhlo v roce 1933, kdy ztvárnil menší roli chlapce z dětského domova v prvním samostatném režijním počínu Vladislava Vančury *Na slunečné straně*. Herectví se okrajově věnoval také později a možná i díky této zkušenosti měl pochopení pro herecké řemeslo a svým hercům, podle jejich vlastních vyjádření, ponechával prostor pro improvizaci. Třebaže jen v rámci mantinelů vymezených scénářem. Během okupace byl Petr Schulhoff společně s otcem deportován do koncentračního tábora v bavorském Wülzburgu, kde Ervín Schulhoff zemřel na tuberkulózu.

Po druhé světové válce Schulhoff dodatečně odmaturoval na reálném gymnáziu a stal se zaměstnancem Československého filmu. V letech 1945 až 1953 působil jako asistent režie ve Filmových studiích Barrandov. Od roku 1953 do roku 1969 pracoval nejprve jako pomocný režisér a posléze jako režisér a scenárista Krátkého filmu. Tam se věnoval tvorbě instruktážních, propagačních a reklamních filmů nebo politických dokumentů. [2] Jako hlavní redaktor je podepsán pod řadou dobových týdeníků. Teprve roku 1969 se Schulhoff stal oficiálně režisérem Filmových studií Barrandov. Svůj první celovečerní hraný film, detektivku *Strach* s Rudolfem Hrušínským v roli majora Kalaše, nicméně natočil již v roce 1963.

Schulhoffovy krátkometrážní filmy z přelomu padesátých a šedesátých let se nacházejí na pomezí naučného dokumentu a satirické komedie. Pro Filmový satirický občasník „Trn“ natočil mikrokomedii *Proč lže...?* (1958), varující před přenosem negativních

vlastností (v tomto případě lhaní) z rodičů na děti. Komédie mravů *O lidech okolo stolu* (1958) s Milošem Kopeckým v několika různých rolích nás poučuje, jak bychom se neměli chovat v restauraci. Obdobnou náplň i formu má třídílná komedie *O lidech před pultem a za ním* (1958, Schulhoff režíroval první dva díly), varující před nepoctivostí některých prodavačů. *Zlepšovák* (1959) humornou formou poukazuje na překážky, s nimiž se za socialismu musel vypořádat lidový vynálezce. *Postavy mimo hru* (1960) jsou koncipovány jako školní přednáška o nevychovanosti sportovních diváků. Osvětové *Hrozná dítě* (1962) poukazuje na souvislost mezi chováním přehnaně přísných rodičů a přecitlivělého dítěte. Propagační film *Vajshoblhák a státní tajemství* (1965) byl natočen pro Ministerstvo vnitra jako varování před neopatrným nakládáním se státními tajemstvími.

Všechny výše zmíněné filmy, k nimž Schulhoff také napsal scénář, prozrazují autorův „čapkovský“ zájem o drobné lidské neřesti, lidskou hloupost a naivitu. Negativní vlastnosti jsou ovšem vždy vyňaté ze širšího společenského kontextu a přesazené do mikrokosmu rodiny, výrobního podniku či prodejny. Cesta k nápravě poměrů vede skrze potrestání a změnu v chování zřetelně označených jednotlivců a není podmíněna změnami systémovými. Uvedené filmy otevřeně sledují výchovný záměr, projevující se názornou výkladovou formou nebo přímým oslovováním diváků. V méně zřetelné podobě bude tentýž edukačně-apelativní tón vlastní rovněž Schulhoffovým celovečerním komediím, ačkoli ty model výchovy prostřednictvím špatného příkladu neuplatňují se stejnou důsledností.

V natáčení krátkých výchovně-satirických komedií Schulhoff pokračoval i během šedesátých let, kdy se paralelně začal věnovat také kriminálnímu žánru (vedle *Strachu* ještě *Vrah skrývá tvář*, 1966, a *Po stopách krve*, 1969). Roku 1968 natočil s Jiřím Sovákem, Vladimírem Menšíkem a žravým bernardýnem populární silvestrovskou mikrokomedii *Bohouš*, která v něm podle jeho slov probudila vážnější zájem o veseloherní žánr. [3] Formát satirické komedie mohl Schulhoff dále rozvíjet díky televiznímu cyklu příběhů o tom, jak okrást své bližní *Jde o peníze* a sérii televizních mikrokomedii *Trapasy*. První celovečerní veselohru natočil teprve v roce 1974 (*Hodíme se k sobě, miláčku...?*). Rozšíření žánrové profilace o komediální žánr vysvětloval pragmaticky – chtěl předejít tvůrčímu ustrnutí a sebe-vykrádání. [4]

Preferováním komedií a krimifilmů se Schulhoff od začátku své kariéry pohyboval na poli divácky vděčných žánrů, jimž bylo normalizační vedení československého filmu nakloněno. [5] Nebyl to ovšem jediný důvod, proč za normalizace patřil k režisérům, kteří mohli i po konsolidování poměrů na Barrandově plynule pokračovat ve své činnosti. V šedesátých letech se v očích strany nezdiskreditoval reformistickými idejemi nebo formálním experimentováním. Díky tomu, že „nezakolísal,“ ani nepatřil k „pomýleným,“ uplatňovaná taktika „diferenciovaného přístupu“, o němž píše Jaromír Blažejovský, [6] se na kontinuitě jeho tvorby neprojevila. Roku 1980 byla Schulhoffova pozice důvěryhodného tvůrce stvrzena udělením čestného titulu zasloužilý umělec.

Schulhoffa v interních dokumentech Filmového studia Barrandov vnímali jako pokračovatele tradice vkusné, nenáročné zábavy, jaká byla dříve spjata se jmény Vladimíra Slavínského nebo Martina Friče. [7] Skutečnost, že naplňoval jeden z hlavních požadavků na veselohru, tj. velký zájem diváků, ovšem nebyla jediným důvodem Schulhoffova dobrého jména u barrandovského vedení. Jeho poctivý a zodpovědný přístup k řemeslu, projevující se pečlivou přípravou na natáčení a svědomitým dodržováním termínů, [8] zaručoval, že nedojde k překročení rozpočtu a filmy budou dokončeny včas, nebo dokonce s výrazným předstihem. [9]

Stejnou pragmatičnost jako při přechodu od vážného ke komediálnímu žánru projevili Schulhoff programovým zasazením všech svých filmů do současnosti. Mohl se tak snáz vyjadřovat k přítomnosti přímo a vyhovět tím ideologickému požadavku na pokrokové socialistické umění. Jeho deklamovaný cíl představovala drobnokresba negativních mezilidských vztahů a moralizování prostřednictvím smíchu. Výrazný satirický tón napříč celou jeho komediální tvorbou Schulhoffa vyčleňuje z řady komediálních režisérů, kteří o společensko-kritický přesah vnést nesnažili. [10] Za své inspirační zdroje v rozhovoru pro *Film a dobu* označil Schulhoff klasickou moralistní komedii v duchu Molièrova *Misanropa* (z něhož přímo čerpá námět pohádkové komedie *Já už budu hodný, dědečku*, 1978) a Karla Čapka s jeho živočichopisným přístupem k povahovým lidským slabostem. Čapkův „obyčejný člověk“ se svými drobnými každodenními radostmi a starostmi byl přesně tím typem postav, který konvenoval s dobovými ideologickými požadavky. S postavou, která se neprojevuje odvážnými hrdinskými skutky, se nejenže mohli občané Československa snadno identifikovat, ale zároveň tento typ hrdiny svým zájmem o privátní problémy reprezentoval preferovaný model chování, které neohrožovalo společenský řád.

Rozpoznání Schulhoffových komedií v nepřeberném množství normalizační zábavní produkce usnadňují jejich tituly, úryvky přímé řeči, jež mají své pevné místo v příběhu filmu (často se jedná o pointu snímku nebo o opakované motto). Přímo v názvu je tak obsažen jeden ze znaků příznačných pro dnešní recepci normalizačních komedií – jejich redukování na dobře zapamatovatelné „hlášky“. Názvy obecně určeného adresáta (miláček, drahoušek, šéf...) k něčemu vyzývají nebo o něčem přesvědčují. Skutečnost, že původní názvy tří z šestice komedií tento tón neměly (*Zítřka to roztočíme, drahoušku...!*, 1976 se mělo původně jmenovat *Absolutně nevinný žertík*, původně zamýšlený název pro *Já to tedy беру, šéfe!*, 1976 byl *Pět karafiátů pro Renatu a Já už budu hodný, dědečku!* mělo pracovní název *Co čert všechno nespíská...*) [11] svědčí o institucionální snaze sjednotit rétoriku názvů a napovědět touto cestou divákům, že jde o nový film Petra Schulhoffa, jehož jméno představovalo záruku vyšší řemeslné kvality.

Jako autor scénářů ke všem svým satirickým komediím mohl Schulhoff podobu snímků kontrolovat od jejich zárodečné fáze a vyšší autorský podíl je zřejmě také důvodem nadstandardní tematické kontinuity jeho komedií. *Co je doma, to se počítá, pánové...* (1980) můžeme například ve vztahu k *Zítřka to roztočíme, drahoušku...!* chápat jako volné pokračování s týmiž postavami a pouze lehce obměněným obsazením (Miloše Kopeckého nahradil v roli hlavy rodiny Jiří Sovák). Tentýž film zároveň variuje námět Schulhoffovy televizní mikrokomedie *Tetička za všechny peníze* (1973), v níž se manželský pár snaží ožebračit majetnou tetičku z venkova. Peníze, vztahy a jimi podmíněné morální implikace představují středobody vyprávění také dalších dvou Schulhoffových televizních komedií, *Úplně beznadějnýho případu* (1978) a *Výhry admirála Kotrby* (1981), která byla jeho předposledním filmem. Následovala již pouze poslední z dodnes s úspěchem reprízovaných Schulhoffových komedií *Příště budeme chytřejší, staroušku!* (1982). [12]

Poznámky:

[1] Text vychází z kapitoly „Petr Schulhoff“ v diplomové práci Šrajer, Martin, *Obraz české společnosti v normalizačních komediích Petra Schulhoffa*: diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra filmových studií, 2014. Vedoucí

diplomové práce Stanislava Přádná.

[2] Kol. autorů ČSFÚ Praha a SFÚ Bratislava: *Českoslovenští režiséři sedmdesátých let*. Praha: Československý filmový ústav, 1983, s. 70–72.

[3] Režie *Bohouše* byla přitom Schulhoffovi údajně nabídnuta náhodou, poté, co původně zvažovaný režisér Martin Frič nečekaně zemřel. Rozhovor s Petrem Schulhoffem. *Květy*, 24. 11. 1978.

[4] Bechtoldová, Alena, Rozhovor s Petrem Schulhoffem. *Film a doba* 1978, č. 12, s. 662–667.

[5] Sedláček, Jaroslav, *Rozmarná léta českého filmu*, Praha: Albatros Media, 2012.

[6] Blažejovský, Jaromír, *Čas sluhů (1969–1989)*. Sylvestrová, Marta (ed.): *Český filmový plakát 20. století*. Brno: Moravská galerie – Praha: Exlibris, 2004, s. 106.

[7] Dramaturgův posudek literárního scénáře filmu *Co je doma, to se počítá, pánové...* Archiv Barrandov Studio, a. s., sbírka: Scénáře a produkční dokumenty, film: *Co je doma, to se počítá, pánové...*, dramaturgický posudek.

[8] Technické scénáře Schulhoff opakovaně odevzdával s velkou časovou rezervou, čímž poskytoval dostačující prostor k důkladné přípravě vlastního natáčení.

[9] Například výrobní doba komedie *Zítřka to roztočíme, drahoušku...!* byla oproti plánu zkrácena o 21 dní. Archiv Barrandov Studio, a. s., sbírka: Scénáře a produkční dokumenty, film: *Zítřka to roztočíme, drahoušku...!*, výrobní zpráva, 22. dubna 1976.

[10] V textu věnovaném satíře *Světáci* na Schulhoffovu výlučnost upozorňuje Jaroslav Sedláček, podle kterého se satira do československých kin vrátila po smrti Vratislava Blažka a *Hrochovi* až ve druhé polovině sedmdesátých let právě ve Schulhoffových filmech. Sedláček, Jaroslav, *Světáci*. *Cinema* 10/05, č. 173, s. 80–83.

[11] *Český hraný film V. 1971–1980*. Praha: Národní filmový archiv, 2007.

[12] Otakar Fuka nicméně ještě v roce 1984 podle Schulhoffova scénáře natočil psychologické krimi *Příliš velká šance*.